

Motion till riksdagen 2021/22:4070

av **Karolina Skog (MP)**

Se över finansieringen av el- och va-näten

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över samhällets förmåga att upprätthålla nödvändig infrastruktur för va och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över samhällets förmåga att upprätthålla nödvändig infrastruktur för el och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Samhället är helt beroende av en trygg försörjning av vatten och avlopp samt el. Stora delar av de system som förser oss med dessa tjänster är i stort behov av upprustning. När dessa system inte fungerar hotas miljö och den gröna omställningen såväl som näringslivets utveckling och bostadsbyggandet. Investeringsbehov och finansieringsmodeller behöver ses över under kommande år.

Vatten- och avloppsnätet

Det finns idag ett flertal utmaningar för det svenska vatten- och avloppssystemet. Stora delar av systemet byggdes ut under 1950–1970-talen och når nu slutet av sin tekniska livslängd. Ungefär 16 miljarder investeras årligen i systemet. Branschorganisationen Svenskt Vatten bedömer att investeringarna behöver ligga runt 23 miljarder kronor per år de kommande 20 åren. Bristande underhåll och investeringar leder till förlust av vatten samt miljöbelastning i form av spridning av näringsämnen och kemikalier samt onödigt stor energiåtgång. Det är inte acceptabelt. Anledningarna till att det inte investeras tillräckligt är flera. Lagen begränsar va-organisationernas handlingsfrihet vad gäller framåtblickande investeringar. Ansvarsfördelningen för vattenfrågor är utspridd på många aktörer.

Många va-organisationer saknar intern kapacitet att genomföra nödvändiga projekt. Kommunerna behöver därför kraftigt förstärka sina va-organisationer för att kunna hantera investeringsbehoven. Det handlar framförallt om funktioner för planering och genomförande av investeringsprojekt. För många kommuner kommer omställningen inte att vara rationell inom ramen för en egen organisation, utan samverkanslösningar bör sökas med grannkommuner.

Det finns en stark uppfattning i kommunsektorn att det är viktigt att hålla avgifterna låga. Få politiker är beredda att ta den debatt som stora höjningar innebär. Detta har skapat en kultur av kortsiktighet i en sektor som bör präglas av långsiktighet.

Glesbygden mest utsatt

I små glesbygdskommuner är situationen på flera sätt mer prekär, med krympande befolkning samtidigt som infrastrukturen är densamma och måste upprätthållas. Därför kommer behovet av till exempel ökad förnyelsetakt för ledningsnätet slå mycket hårt. En glesbygdskommun har idag i snitt femton gånger mer ledning per betalande jämfört med en storstad och därtill ofta många små utspridda vatten- och avloppsreningsverk som kostar mer per ansluten i drift och underhåll. Det innebär enligt Svenskt Vatten att små kommuner med mycket va-infrastruktur per invånare kommer att få reinvestera stora belopp per betalande för att upprätthålla vattentjänsternas prestanda. Dessa kommuner har dessutom redan idag de högsta brukningstaxorna.

Dessutom råder inom va-branschen betydande brist på personal med rätt kompetens. I en undersökning av kommunernas möjligheter att rekrytera konstateras att knappt var femte av 171 undersökta kommuner klarar av personal- och kompetensförsörjningen på ett hållbart sätt. Kommuner med va-system i egen regi har det särskilt svårt. Där uppger 97 % av kommunerna att det är lite eller mycket svårt att rekrytera nyckelkompetenser.

Elnätet

Sveriges elnätsstruktur genomgick en expansiv fas för 40–50 år sedan. Anläggningarnas ålder leder redan idag till transmissionsförluster, avbrott och lokala problem med effektförsörjningen. Klimatomställningen kräver att ett stort antal anläggningar ska anslutas till elnätet och att överföringskapaciteten mellan landsändar behöver förbättras. Som en följd befinner sig elnätet i en extrem investeringspuckel. Det totala nyanskaffningsvärdet på elnäten i Sverige är 400 miljarder kronor där elnätsbolagen årligen måste investera minst 1/40 av värdet för att bibehålla åldern på anläggningarna, dvs. cirka 10 miljarder sammanlagt per år, enligt en bedömning av Iva. Förtätning och hög byggtakt i de större städerna ökar belastningen på elnäten in till och inom städerna. Nya bostadsområden, ny infrastruktur och nya kommersiella fastigheter driver en utbyggnad eller förstärkning av befintlig nätinфраstruktur medan motsatt trend återfinns i glesbygden.

Framöver finns stora behov av att anpassa elnäten till nya behov så som elektrifiering av transportsektorn och ökade krav på effektivisering. En viktig sak att få på plats kommer vara lagring genom exempelvis vätgas.

Svenska kraftnät förvaltar det svenska stamnätet. Elnätsföretagens intäktsramar reglerar vad elnätsföretagen får ta ut i avgifter av sina kunder. Regeringen har agerat för att öka investeringarna i elnätet. Svenska kraftnät har presenterat en omfattande

investeringsplan. Enligt gjorda antaganden bedöms koncernen Svenska kraftnät's belåning öka markant från ca 4 miljarder kronor i början av perioden till ca 30 miljarder kronor 2029. Det motsvarar en skuldsättningsgrad på 290 procent vid utgången av 2029. Den höga investeringstakten och ökade kostnader för bland annat stödtjänster bedöms medföra ett ökat intäktsbehov från transmissionsnätskunderna om ca 100 procent under perioden 2020–2029. För de regionala näten är investeringsbehoven ännu större och de mindre bolagens förmåga att finansiera dessa investeringar varierar. Även för utbyggnad av elnäten föreligger ett stort behov av arbetskraft med rätt kompetens. Det gäller exempelvis i ny teknik kopplad till flexibilitet och automation.

Översyn av finansieringen nödvändig

Det framstår som tydligt att en ökad investeringstakt i både elnät och va-nät är nödvändig. Trots initiativ från regeringens håll är investeringstakten för låg, framför allt i de perifera näten. Nordiska investeringsbanken är idag en stor långivare inom infrastruktur. Regeringen har gett Riksgälden i uppdrag att ge gröna kreditgarantier till stora klimatinvesteringar. Men ytterligare stöd från staten ser ut att behövas, antingen i form av direkta stöd eller genom insatser för att stärka kreditgivning till de investeringar som behövs. Idag är både statens och infrastrukturägarnas handlingsutrymme begränsat då avgiftssystemen är hårt reglerade.

Utifrån ovan är det tydligt att det krävs en översyn och en större framsynthet vad gäller finansieringen av va- och elnätet. Därtill behöver en större ansträngning göras för att tillgodose kompetensförsörjningen och den organisatoriska kapaciteten för upprustningen av va-nätet. Om dessa utmaningar inte adresseras riskerar vi försämrad kvalitet i denna helt fundamentala samhällsservice. Detta i en tid när vi på grund av klimatomställning i industri och transportsektor behöver en expansion av elnätet och som en konsekvens av klimatförändringarna sannolikt kommer se allt större påfrestningar på våra vatten- och avloppssystem. Potentialen att öka effektiviteten genom minskade förluster och bättre styrning är stor.

Mycket av den infrastruktur som vi är beroende av idag gjordes en gång genom statliga investeringar. Idag förväntas underhåll, reinvesteringar och utbyggnadsinvesteringar täckas med avgifter. Finansiering via avgifter har fördelar som träffsäkerhet och att det ger incitament för effektivisering då kunderna tar kostnaderna för utbyggnad. Det finns dock skäl att väga dessa fördelar mot de stora behov av att öka investeringarna som föreligger. Det är hög tid för en översyn med utrymme för systemgenomgripande frågor:

- På vilket sätt kan tillräckliga investeringar i vår basala infrastruktur säkras?
- Räcker avgiftsfinansiering för att täcka de behov som föreligger?
- Hur säkras kompetensförsörjning?

Karolina Skog (MP)